

Є. ПРОВОРОВА

Міжпредметна інтеграція в методичній підготовці майбутнього вчителя музики
на засадах праксеологічного підходу

УДК 378:373

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ В МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Євгенія Проворова

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Національного педагогічного університету
імені Михайла Драгоманова
ev.provorova@gmail.com

Анотація. У межах статті з урахуванням методів аналізу, узагальнення, анкетування, опитування, бесіда, інтерв'ю окреслено сутність міжпредметної інтеграції, її вияв у методичній підготовці майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу. Методологічну основу дослідження становлять базові принципи теорії пізнання; основні положення праксеологічного підходу, їх використання в методичній підготовці майбутніх учителів музики.

Доведено, що використання міжпредметної інтеграції на засадах праксеологічного підходу сприяє узагальненню, систематизації та міцності музично-педагогічних знань, формуванню вмінь критично осмислювати музичний матеріал і здійснювати відбір художньо значущих творів; володіти прийомами і методами генерування та аналізу ідей; оцінювати свій професійний рівень, планувати, організовувати й контролювати свої дії; критично оцінювати результати власної педагогічної та виконавської діяльності, творчо підходити і впроваджувати нові ідеї, прийоми, методи; здатність до досягнення, трансляції інновацій; здійснювати педагогічну та музично-виконавську імпровізацію.

Ключові слова: міжпредметна інтеграція; методична підготовка; майбутній учитель музики; праксеологічний підхід.

МЕЖПРЕДМЕТНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ В МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ НА ОСНОВЕ ПРАКСЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Евгения Проворова

кандидат педагогических наук, доцент,
докторант Национального педагогического университета
имени Михаила Драгоманова
ev.provorova@gmail.com

Аннотация. В рамках статьи с учетом методов анализа, обобщения, анкетирования, опрос, беседы, интервью обозначена сущность межпредметной интеграции, ее проявление в методической подготовке будущих учителей музыки на основе праксеологического подхода. Методологическую основу исследования составляют базовые принципы теории познания; основные положения

Є. ПРОВОРОВА

Міжпредметна інтеграція в методичній підготовці майбутнього вчителя музики
на засадах праксеологічного підходу

праксеологического подхода, их использование в методической подготовке будущих учителей музыки.

Доказано, что использование межпредметной интеграции на основе праксеологического подхода способствует обобщению, систематизации и прочности музыкально-педагогических знаний и формированию умений критически осмысливать музыкальный материал и осуществлять отбор художественно значимых произведений; владеть приемами и методами генерации и анализа идей; оценивать свой профессиональный уровень, планировать, организовывать и контролировать свои действия; критически оценивать результаты собственной педагогической и исполнительской деятельности, творчески подходить и внедрять новые методики, программы и идеи; способность к постижению, трансляции инноваций; осуществлять педагогическую и музыкально-исполнительскую импровизацию.

Ключевые слова: міжпредметна інтеграція; методическа підготовка; майбутній учитель музики; праксеологічний підхід.

INTERDISCIPLINARY INTEGRATION IN FUTURE MUSIC TEACHERS' METHODOLOGICAL TRAINING ON THE BASIS OF PRAXEOLOGICAL APPROACH

Yevheniia Provorova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Doctoral Candidate, National Pedagogical Dragomanov University

Kyiv, Ukraine

ev.provorova@gmail.com

Abstract. In the article the essence of interdisciplinary integration and its influence on the future music teachers' methodological training on the basis of praxeological approach are disclosed taking into account methods of analysis, generalization, questionnaires, surveys, discussion, and interviews.

The State Standard for Secondary Education in Ukraine emphasizes the necessity of correlation between different subjects as a major component in forming students' holistic understanding of the world and its interacting with people through work. The need for integrative link is marked in educational standards for future music teachers' training.

N. Hrebenuk, L. Masol, O. Otych, B. Yusov, O. Rudnytska, and O. Shcholokova devote their scientific articles to various aspects of using interdisciplinary links in future teachers' training, in particular in future music teachers' one.

The methodological basis of the study are the basic principles of the theory of cognition; basic conditions of praxeological approach and their implementing into future music teachers' methodological training.

It is proved that interdisciplinary integration enables developing future music teachers' holistic professional and methodological knowledge and skills as components of methodological readiness to singing activities. The interdisciplinary links, used in the process of future music teachers' training, mean subject-subject relationships between university teachers and students while studying. To make interdisciplinary integration systematic it is important to update continuously the curriculum and syllabus according to new approaches, including the praxeological approach; taking into account the students' individual

characteristics, abilities and needs; focusing on future music teachers' music and performing activities in their teaching activities.

Implementing the exercises, tasks, which are designed in accordance with methods of interdisciplinary integration on the basis of the praxeological approach, promotes generalization, systematization and durability of musical and pedagogical knowledge and forming skills to think critically of music material and to select significant music art works; to master their own techniques of generating and analyzing ideas; to assess level of their professional skills; to plan, organize and control their actions; to evaluate critically the results of their own teaching and performing activities; to be creative and implement new methodologies, programmes and ideas; to be able to comprehend and stream innovation; to carry out teaching, and and performing improvisation.

Key words: interdisciplinary integration; methodological training; future music teacher; praxeological approach.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах високої конкуренції на ринку праці особливого значення набуває якість професійної, зокрема методичної підготовки майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах. До основних критеріїв оцінювання системи музичної освіти фахівці відносять і затребуваність випускників музично-педагогічних факультетів.

У рекомендаціях «Всесвітньої декларації про вищу освіту для ХХІ ст.: підходи та практичні заходи», прийнятій 9 жовтня 1998 р. Всесвітньою конференцією ЮНЕСКО, «Вища освіта в ХХІ столітті: підходи та практичні заходи», затвердженої на всесвітній конференції 1998 року в Парижі, дефініція якості у сфері вищої освіти розглядається з позиції широкого розуміння як багатовимірна концепція, що повинна охоплювати всі її функції і види діяльності (навчальні та академічні програми, наукові дослідження, укомплектування кадрами, матеріально-технічну базу тощо) [14].

У понятті «якість» поєднано ідеї педагогічної прaxeології, прaxeологічного підходу, що ґрунтуються на класичних роботах К. Войтили, Т. Котарбінського, І. Колеснікової стосовно успішності, продуктивності, результативності, ефективності педагогічної діяльності, ефективної педагогічної дії [7, с. 26]. У підвищенні якості методичної підготовки майбутнього вчителя музики вагому роль відіграють міждисциплінарні (міжпредметні) зв'язки, що виконують роль системоутворювальних, сприяють подоланню суперечностей між розрізненими теоретичними знаннями з окремих навчальних дисциплін, практичними вміннями й навичками та необхідністю їх комплексного,

системного й систематичного застосування в процесі навчання музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі.

На необхідність взаємодії різних предметів як одного з найважливіших компонентів формування в школярів цілісного уявлення про навколишній світ і взаємодії з ним людини за допомогою праці звертається увага в Державному стандарті загальної середньої освіти в Україні [5]. «Уроки поезії, музики, малювання як ізольовані естетичні заняття несуть украй мало педагогічної цінності. У крайньому випадку – це уроки відірваного від життя мистецтва», – зауважував П. Блонський [2, с. 81]. Е. Абдуллін звертав увагу на те, що на уроках музики діяльність особлива, зумовлена нерозривним зв'язком сприймання музики із засвоєнням музичних знань, формуванням виконавських умінь і навичок. Досвід практичного використання знань Е. Абдуллін називає «частковими музичними вміннями». До їх складу входять уміння, пов'язані зі знаннями щодо окремих елементів музичної мови; уміння, пов'язані з використанням музичних знань про композиторів, інструменти тощо; уміння, пов'язані із знанням нотної грамоти. Спеціальні навички дослідник поділяє за видами музичної діяльності на уроці музики: навички хорового співу, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах [1, с. 30 – 31].

Чинні шкільні програми з музики загалом містять матеріал, що передбачає застосування міжпредметних зв'язків музики з літературою, образотворчим мистецтвом, частково з хореографією і театром. У вищих педагогічних навчальних закладах одним із перших втілив ідеї міжпредметної інтеграції в програмах із музичного мистецтва радянський композитор і педагог Д. Кабалевський. «Важливо домогтися того, щоб студент осягав окремі дисципліни не ізольовано, а як частину системи знань», – зауважувала Т. Танько [12, с. 151]. Дійсно, складно передати художній образ музичного твору, не знаючи конкретної історичної епохи, стильових особливостей певного напрямку, не розуміючи специфіки мови композитора. На необхідності забезпечення інтегративних міжпредметних зв'язків у навчанні наголошується і в освітніх стандартах підготовки майбутніх учителів музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання професійної, зокрема методичної підготовки майбутнього вчителя музики досліджували О. Апраксина, О. Арчажнікова, Н. Гузій, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька,

О. Щолокова та ін. Різним аспектам використання міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх учителів, зокрема учителів музики, присвячені наукові роботи Н. Гребенюк, А. Козир, Л. Масол, О. Отич, Б. Юсова, В. Федоришина та ін.

Водночас проведена дослідно-експериментальна робота, аналіз наукових досліджень підтверджує, що міжпредметні і внутрішньопредметні логічні зв'язки між методичними, музичними, загальнокультурними, психолого-педагогічними дисциплінами на музично-педагогічних факультетах українських університетів виражені недостатньою мірою. Для формування системних знань і фахових умінь виникає потреба в міждисциплінарній інтеграції змісту навчальних дисциплін з урахуванням праксеологічного підходу, що створює умови для професіоналізації навчання на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр» і «магістр». Міжпредметна інтеграція дає змогу формувати в майбутніх учителів музики цілісні фахово-методичні знання та вміння як складники методичної підготовленості.

Формулювання цілей статті. У межах статті окреслимо сутність міжпредметної інтеграції та її вияв у методичній підготовці майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. С. Гончаренко зауважує, що міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до виховання і навчання, що дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. Міжпредметні зв'язки характеризують як взаємне узгодження навчальних програм, що зумовлене системою наук і дидактичною метою [4, с. 287]. В. Паламарчук [9] трактує міжпредметні зв'язки як дидактичну умову, що забезпечує не лише систему знань учнів, а й розвиток їхніх пізнавальних здібностей, активності, інтересу, розумових операцій.

Доцільність використання інтеграції мистецтв у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики охарактеризувала О. Рудницька [11]. Дослідниця зазначала, що будь-який вид мистецтва, використовуваний лише як окремий, не може повною мірою забезпечити розв'язання освітніх завдань. Вивчення окремого виду мистецтва має відбуватися в комплексі суміжних естетичних, мистецтвознавчих, культурологічних знань, що є необхідними для формування уявлень про його функціонування в загальній художній культурі суспільства.

У дослідженні методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу приймаємо за основу визначення В. Лабунця, який доводить, що міжпредметні зв'язки музичних дисциплін у процесі методичної підготовки майбутнього вчителя музики становлять суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів і студентів у процесі навчання, що передбачає єдність цілей, функцій, змістових і структурних елементів навчальних дисциплін, сприяє узагальненню, систематизації і міцності музично-педагогічних знань, формуванню узагальнених професійно-музичних умінь та навичок, забезпечує формування цілісного наукового світогляду і професійно значущих якостей майбутнього фахівця [8].

Як показує аналіз констатувального етапу педагогічного експерименту, лише 37 % опитаних викладачів у Київському, Полтавському, Кам'янець-Подільському, Кіровоградському, Сумському, Ніжинському педагогічних університетах використовують інтегративні зв'язки на заняттях або описують їх у робочих навчальних програмах, пропонуючи завдання на міждисциплінарних зв'язках, 59 % респондентів відчувають труднощі в доборі навчального матеріалу з посиланнями на міжпредметні зв'язки. Упродовж 2014 – 2016 рр. було опитано 348 студентів факультетів мистецтв, музично-педагогічних факультетів означених університетів після педагогічної практики. Високим праксеологічним рівнем методичної підготовленості здійснювати ефективну діяльність у школі, творчим характером використання інтегративних зв'язків на уроках, інтересом до саморозвитку та самовдосконалення володіє лише 17 % майбутніх учителів музики.

Для систематичної міжпредметної інтеграції важливо здійснювати постійне оновлення навчальних планів, робочих навчальних програм дисциплін з урахуванням нових підходів і методик; урахувати індивідуальні особливості, здібності та запити студентів; орієнтуватися на музично-виконавські види діяльності майбутнього вчителя музики (за В. Лабунцем): ілюстрацію музичних творів, акомпанування солістам-вокалістам, солістам-інструменталістам, вокально-хоровим та хореографічним колективам; фундаменталізацію змісту музично-виконавських знань, умінь та навичок як основи перспективного розвитку виконавських можливостей майбутнього вчителя музики; розробляти відповідне методичне забезпечення.

У межах статті розглядаємо часткову інтеграцію навчального матеріалу в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики на основі базової фахової дисципліни, а також спецкурс як приклад дидактичної інтеграції. Ураховуємо освітньо-кваліфікаційну характеристику бакалавра музики, зокрема його музично-педагогічні вміння та навички творчо проводити уроки в школі: сприймати, критично осмислювати музичний матеріал і здійснювати відбір художньо значущих творів; визначати елементи музичної мови (типи фактури, тональний план, акорди, типи відхилень та модуляцій, характер мелодійного руху та будови музичної теми, ритмічні особливості тощо); створювати акомпанемент до пісень шкільного репертуару; аналізувати, узагальнювати й використовувати у своїй роботі передовий педагогічний досвід у сфері художньо-естетичного виховання школярів, володіти прийомами і методами генерування та аналізу ідей; оцінювати свій професійний рівень, планувати, організовувати й контролювати свої дії; критично оцінювати результати власної педагогічної та виконавської діяльності, творчо підходити і впроваджувати нові методики, програми та ідеї; здатність до досягнення, трансляції інновацій; здійснювати педагогічну та музично-виконавську імпровізацію.

Зокрема міжпредметну інтеграцію застосовуємо під час опанування одного музичного (вокального) твору, залучаючи викладачів різних кафедр до його одночасного вивчення з різних позицій. Кафедра теорії та історії музики допомагає дослідити автобіографію автора твору, епоху, історію, здійснити теоретичний аналіз музичного тексту; кафедра вокалу – постановку голосу, виконати роботу над вокальною інтерпретацією твору; кафедра хорового диригування працює над аранжуванням твору та виконання його в ансамблі; хорі; кафедра інструментального виконавства – роботу над музичним супроводом твору. Тобто міжпредметну інтеграцію пропонуємо між кафедрами, що забезпечують читання музично-теоретичних, виконавських та методичних дисциплін.

Заняття з «Постановки голосу» спрямовуємо на розвиток вокально-технічних та виконавських можливостей кожного студента, на оволодіння фаховими, психолого-педагогічними знаннями щодо фізіологічних особливостей звукоутворення в дорослих і дітей, естетично-ціннісних якостей вокального звука відповідно до сучасних вимог співацького навчання, на розвиток вокального слуху; ілюстрація власним голосом

вокального твору або окремої партії в процесі роботи з учнями за умови індивідуального підбору репертуару, що враховує рівень вокальних та музичних здібностей, стан голосового апарату та специфіку майбутньої професійної діяльності студентів. Ураховуємо також, що виконавець повинен бути психологом, гарним комунікатором, добре знати історію культури, поезію, «оживляти» пісню та особистість її автора.

Під час експериментальної роботи в процесі вивчення музичного твору дотримувалися таких принципів мистецької освіти майбутніх учителів музики, як наочність, системність, систематичність, усвідомленість, самостійність й активність суб'єкта навчальної діяльності. Використовували, зокрема такі методи, як оволодіння нотним текстом, вибіркового опрацювання уривків твору, складних для виконання, багаторазове повторення для закріплення прийомів звуковидобування, інтонування, артикуляції, звуковедення, удосконалення співацького голосу і слуху, аналізу реального звучання пісні, побудови твору як художньої цілісності, єдності форми й змісту тощо. Застосовуємо, наприклад, метод «Малювання голосом». Цей вид діяльності являє собою вільне ковзання голосом по намальованих лініях. Перш ніж почати працювати з намальованими моделями, намагаємося зображувати голосом завивання хуртовини, вітер, політ жука або пташки, стрибки жаби, м'яча, краплі дощу, падаючі зірки тощо. Це одна з найбільш незвичних і оригінальних форм, коли учень не відчуває себе погано співаючим. Це спосіб, який учить дитину самостійно керувати лінією руху голосу, спрямовуючи її так, як вона може. Надалі такі моделі виконуємо за малюнком і рукою викладача, що показує, у якому напрямку вести голос. Виконання повинне бути спокійним і неквапливим, без різких вигуків, із м'яким вдихом і видихом. Висхідні, нисхідні, кружляючі лінії повинні зависати в просторі, танути.

Серед методів, які пропонувалися для формування компонентів методичної підготовленості майбутніх учителів музики, відзначимо самостереження, емпатійного слухання, метод «мозкового штурму», евристичної бесіди, групової дискусії, порівняльного аналізу різних позицій, подолання інерційного ефекту мислення, вирішення музично-педагогічних задач, аналізу конкретних педагогічних ситуацій, імітаційного моделювання ситуацій, проектів тощо. Застосування методу усвідомлення особистісного смислу (за А. Пілічаускас [10, с. 14]) дозволило створити умови для самовиховання творчої індивідуальності студента; надати

кожному студенту можливість самостійно проявити особистісний творчий потенціал; визначити теоретичну основу (для викладача) в контексті життєвої актуальності, розкрити творчу індивідуальність майбутнього вчителя музики.

Використання праксеологічного підходу полягало в організації найбільш раціональної й оптимальної діяльності учасників освітнього процесу, автоматизації як найбільш оптимального способу економізації дій, що полягає в зміні інтенсивних дій людини на механічні шляхом систематичного повторення. Т. Котарбінський розглядає дію з праксеологічних позицій: «Діяти осмислено – означає усвідомлено змінити дійсність; це прагнути до певної мети в конкретних умовах за допомогою відповідних засобів, для того, щоб існуючі умови інтегрували в такі, що відповідають поставленим цілям; це вказує на те, що необхідно залучити у дійсність фактори, результатом яких є перехід від системи визначення початкових умов до системи визначення кінцевих цілей. Дії, які ми плануємо здійснити, вимагають троякого здійснення: 1) визначення мети (цілепокладання); 2) визначення умов, що стосуються дійсності; 3) визначення засобів, адекватних як поставленій меті, так і існуючій дійсності. Мета, умови і засоби – три елементи практичної діяльності» [7, с. 785]. Музично-методичну підготовку студентів забезпечували такими формами навчання, як колективні (навчальні заняття, лекції), групові (семінарські та практичні заняття), а також індивідуальні (аудиторна та самостійна робота студентів, педагогічна та асистентська практика).

Логічним доповненням методичних курсів для майбутніх учителів музики є інтегровані спецкурси. На підставі аналізу низки довідникових і наукових джерел поняття «інтеграція» (від лат. *itegratio*, *integer* – відновлення, цілий) визначаємо як поєднання елементів (або модулів навчальних курсів), результатом чого є досягнення єдності й цілісності, узгодженості між елементами. Дослідники розглядають кілька рівнів інтеграції: інтеграційної взаємодії між дисциплінами у формі міжпредметних зв'язків, які характеризують як взаємне узгодження навчальних програм, що зумовлене системою наук і дидактичною метою [4, с. 287] (перший рівень); внутрішньодисциплінарний синтез, що носить діалектичний характер, дає можливість урахувати також диференціацію знань (другий рівень); інтегративний курс (третій рівень). Важливість інтеграції пояснюють потребою узгоджено використовувати ідеї різних

наук, навчальних дисциплін, створити більш ефективні умови для співтворчості студента і викладача в реалізації тактики індивідуального пізнання; розвинути цілісне уявлення про об'єкт, який вивчається.

Підвищити рівень методичної підготовленості майбутнього вчителя музики на основі використання праксеологічного підходу і сприяти цим самим адаптації студентів-практикантів до музично-педагогічної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі, стимулювати професійне самовдосконалення і саморозвиток майбутніх учителів музики, щоб учням було цікаво співпрацювати з такими вчителями – така мета інтегрованого авторського спецкурсу «Основи музично-педагогічної праксеології», що побудований на засадах дидактичної міжпредметної інтеграції, з урахуванням принципів імітаційного моделювання змісту професійної діяльності, відтворення проблемних ситуацій, типових для педагогічної діяльності, діалогічного спілкування та взаємодії партнерів [13], прийомів рольової підготовки (виконавець, який боїться публічних виступів, абстрагується від власних особистісних якостей, входить в образ добре відомого музиканта й починає виконувати роль іншої людини).

Пропонуємо також вправи з музичної психології, наприклад, «Якір» («зв'язування переживання, стану з конкретним умовним стимулом»), виконання якої ґрунтується на принципі взаємодії причинно-наслідкових зв'язків, сприяє подоланню негативних переживань студента перед виступом. Виконання вправи «Рефреймінг» (з англ. «вставити в нову рамку стару картину») дозволяє створити на етапі роботи над текстом пісні переживання, фантазування, уявлення.

Результати проведеного формувального експерименту засвідчують, що міжпредметна інтеграція дає змогу формувати в майбутніх учителів музики цілісні професійно-методичні знання та вміння як складники методичної підготовленості.

Висновки. Проведений аналіз наукових джерел і практичного досвіду засвідчує, що на підвищення якості методичної підготовки майбутнього вчителя музики значною мірою впливає міжпредметна інтеграція, для систематичної реалізації якої важливо здійснювати постійне оновлення навчальних планів, робочих навчальних програм дисциплін з урахуванням нових підходів, методів і прийомів. Застосування її на засадах праксеологічного підходу сприяє узагальненню, систематизації і міцності методичних знань, формуванню музично-педагогічних умінь

критично осмислювати музичний матеріал та здійснювати відбір художньо значущих творів; володіти прийомами і методами генерування та аналізу ідей; оцінювати свій професійний рівень, планувати, організовувати й контролювати свої дії; критично оцінювати результати власної педагогічної та виконавської діяльності, творчо підходити до впровадження нових методик, програм та ідей; здатність до досягнення, трансляції інновацій; здійснення педагогічної та музично-виконавської імпровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: пособие для учителя / Э. Абдуллин. – М. : Просвещение, 1983. – 112 с.
2. Блонский П. Избранные психологические сочинения в 2-х т. Т. 1 / Под ред. А. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – 304 с.
3. Булгакова В. А, Цуранова О. О. Мистецька освіта в контексті традицій та сучасних педагогічних тенденцій / Булгакова В.А, Цуранова О.О. // Актуальні питання мистецької педагогіки.- Випуск 3, 2014. -С.23-27.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Видання друге, доповнене й виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 550 с.
5. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Освітня галузь «Технології» (проект). – К. : Генеза, 1997. – 29 с.
6. Колесникова И.А. Педагогическая праксиология / И.А. Колесникова, Е.В.Титова / Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.:Академия, 2005. – 256 с.
7. Котарбинський Т. Избранные произведения / Тадеуш Котарбинський. – М. : Издательство иностранной литературы, 1963. – 916 с
8. Лабунець В. М. Інтегроване навчання майбутніх учителів музики: теорія та практика / Лабунець В.М., Карташова Ж.Ю. – Кам'янець-Подільський, 2013. – 200с.
9. Паламарчук В. Техне інтелектус (технологія інтелектуальної діяльності учнів) / В. Ф. Паламарчук. – Суми : ВВП «Мрія-1» АТД, 1999. – 140с.
10. Пиличаускас А. Познание музыки как воспитательная проблема / А. Пиличаускас. – Вильнюс, 1992. – 196 с.
11. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
12. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Тетяна Петрівна Танько. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.
13. Юсов Б.П. Проблема художественного воспитания школьников: автореф. дис. ... докт. пед. наук / Б.П.Юсов. – М., 1984. – 34 с.
14. World declaration on higher education for the twenty-first century: vision and action [Electronic resource]. – 9 October 1998. Paris – Mode of access: http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm (data of appeal: 12.11.2015).

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Abdulin, E. (1983). *Teoriya i praktika muzykalnogo obucheniya v obshcheobrazovatelnoy shkole [Theory and practice of musical education in comprehensive school]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
2. Blonskiy, P. (1979). *Izbrannye psikhologicheskie proizvedeniya [Selected psychological works]*. (Vols. 2). Moscow: Pedagogika [in Russian].
3. Bulhakova, V. A., & Tsuranova, O. O. (2014). Mystetska osvita v konteksti tradytsii ta suchasnykh pedahohichnykh tendentsii [Art education in the context of traditions and modern pedagogical technologies]. *Aktualni pytannia mystetskoï pedahohiky – Current issues of art education*, 3, 23 – 27 [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]*. (the 2nd ed., rev.). Rivne: Volynski oberehu [in Ukrainian].
5. *Derzhavnyi standart zahalnoi serednoi osvity v Ukraini. Osvitnia haluz "Tekhnolohii" [State standart for secondary comprehensive school in Ukraine. Educational branch "Technology"]*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].
6. Kolesnikova, I. A., & Titova, E. V. (2005). *Pedagogicheskaya praksiologiya [Pedagogical praxeology]*. Moscow: Akademiya [in Russian].
7. Kotarbinskiy, T. (1963). *Izbrannye proizvedeniya [Selected works]*. Moscow: Izdatelstvo inostranoi literatury [in Russian].
8. Labunets, V. M., & Kartashova, Zh. Yu. (2013). *Intehrovane navchannia maibutnikh uchiteliv muzyky: teoriia i praktyka [Inregrated training future music teachers: theory and practice]*. Kamianets-podilskyi [in Ukrainian].
9. Palamarchuk, V. (1999). *Tekhne intelektus (tekhnoholiia intelektualnoi deialnosti uchniv) [Techno Intellectus (technology of pupils' intellectual activity)]*. Sumy: VVP "Mriia-1" ATD [in Ukrainian].
10. Pilichauskas, A. (1992). *Poznanie muzyki kak vospitatelnaya problema [Music cognition as a problem of upbringing]*. Vilnius [in Russian].
11. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk [Pedagogics general and art: a tutorial]*. Ternopil: Navchalna knyha [in Ukrainian].
12. Tanko, T. P. (1998). *Muzychno-pedahohichna osvita v Ukraini [Musical and pedagogical education in Ukraine]*. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
13. Yusov, B. P. (1984). *Problema khudozhestvennogo vospitaniya shkolnikov [Problem of Pupils' art education]. Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
14. World declaration on higher education for the twenty-first century: vision and action [Electronic resource]. – 9 October 1998. Paris – Mode of access: http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm (data of appeal: 12.11.2015) [in English].